

James Houston

ÎN CĂUTAREA FERICIRII

Cum să găsești adevărata împlinire în viață

Traducere de Raluca Mirăuță

roua

Redactare: Mirela DeLong
Corectură: Diana Adamek
Copertă: Samuel Stringer
Tehnoredactare: Samuel Stringer

Publicată inițial de Lion Publishing plc, Oxford, England,
și Albatross Books Pty LTD, Sutherland, NSW Australia,
cu titlul:

In Search of Happiness: The Quest for Personal Fulfillment
©1990 James Houston

Tradusă și tipărită cu acordul editurii Regent Publishing,
5800 University Blvd., Vancouver, B.C., Canada V6T 2E4

Drepturile în limba română:
©2019 Editura roua, Oradea

Editura roua, Oradea
Bd. Dacia 31, Oradea 410464
email: edituraroua@gmail.com
roua este un imprint al Editurii roua, PFA

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Houston, James

În căutarea fericirii : cum să găsești adevărata împlinire în viață /
James Houston ; trad. de Raluca Mirăuță. - Oradea : Roua, 2019
ISBN 978-606-94694-5-3

I. Mirăuță, Raluca (trad.)

Cuprins

Introducere	7
1 Cum ești fericit?	11
2 Căutarea fericirii pe stradă	31
3 Fericirea și liniștea sufletească	57
4 Fericire, imaginație și copilărie	83
5 Politica fericirii	109
6 Fericirea în lumea postmodernă	127
7 Este universul un loc fericit?	147
8 Familii fericite	177
9 Cu adevărat uman	203
10 Viața cu adevărat fericită	229
11 Dorința după Dumnezeu	255
12 Desfătarea în Dumnezeu	281
Bibliografie	297

CAPITOLUL 1

Cum ești fericit?

Nu ieși din tine însuți, ci întoarce-te spre lăuntrul tău; adevărul își are sălașul în omul lăuntric; iar de constați că firea ta este des schimbătoare, treci dincolo de tine însuți. Îndreaptă-te, atunci, spre izvorul din care însăși lumina rațiunii își capătă lumina.

Când intri în cămăruța ta, intri în inima ta. Ferice de cei care își găsesc plăcerea în a intra în inimile lor și nu află acolo niciun rău.

Augustin

Fericirea nu ne cade în brațe din întâmplare sau în mod accidental. Ea este roada unui anumit fel de viață, ce include disciplină, reflectare asupra propriei persoane, influență asupra altora, mulțumire personală, siguranță și pace lăuntrică. Prin urmare, fericirea nu este un moft, la fel cum nu este un zeu, deși în societatea noastră ea este căutată adesea ca și cum ar fi una din ele. Nu este nici o destinație, ci o călătorie încă neîncheiată. În mod cert, fericirea nu înseamnă absența durerii; altminteri, am confunda-o cu plăcerea – așa cum se întâmplă deseori în cultura noastră. Atunci, ce este fericirea? Fericirea

este orice aduce o stare de bine sinelui omenesc; armonie cu cei din jur și încredere în ei; profunzime și o perspectivă asupra realităților spirituale dimprejurul și de deasupra noastră.

Totuși, fericirea poate fi înșelătoare. Poate fi o stare temporară sau poate dura ceva mai mult. Fericirea poate fi reală sau falsă. Dintre toate emoțiile, fericirea este, probabil, cea mai ușor de identificat, cea mai înșelătoare și ambiguă când vine vorba să o găsim și cea mai greu de definit. Ea poate însemna foarte multe lucruri, în funcție de persoană, iar condițiile pentru a fi fericiți diferă chiar și de la o etapă la alta a vieții aceluiași individ.

În cultura noastră, omul tinde să identifice fericirea cu siguranța personală, bunăoară cu un cont bancar solid, cu o slujbă sigură sau cu o carieră trasată până în cele mai mici detalii. Fericirea înseamnă ca semnificația noastră, ca persoane, să rezide în relația cu alți oameni, îndeosebi cu cei apropiați, pe care îi iubim. Înseamnă să avem încrederea de a ne împărtăși trăirile cu un suflet prieten, care ne înțelege cu adevărat și pe care ne putem bizui, în ciuda slăbiciunilor noastre. Totodată, fericirea reflectă sentimentul unei identități stabile, sigure. Ea este stârnită de lucruri mărunte, precum zâmbetul șefului când ne-am făcut bine treaba sau aprobarea unui client mulțumit. La un alt nivel, influențele din mediul ambiant ne pot ajuta să fim fericiți; de exemplu, trezirea după o noapte de somn odihnitor, culorile splendide ale răsăritului, traiul într-un loc frumos sau delectarea cu muzica preferată.

Toate exemplele de mai sus sunt tot atâtea momente de fericire. Totuși, ele trebuie să capete un caracter permanent și mai multă substanță, pentru a ne face realmente „oameni fericiți“, mai ales dacă ne dorim ca cei din jur să vadă acest lucru în viața noastră. De-a lungul anilor, unii dintre noi se deprind să cerceteze chipurile celor din jur și să discearnă tensiunile întipărite acolo și măștile inexpressive ale persoanelor ce trăiesc în durere și nefericire, chiar și atunci când încearcă să le acopere cu râsete. La polul opus, putem să îi recunoaștem și pe cei a căror expresie mulțumită și senină ne arată că ei cunosc o

pace și o bucurie lăuntrică profundă. Oamenii de felul acesta se deosebesc profund și evident de cei care sunt vădit plictisiți, epuizați emoțional, opaci pentru cei din jur sau, în mod clar, triști și gravi.

Motivația scrierii acestei cărți

„Cât de fericit ești?” Probabil că aceasta este cea mai serioasă întrebare pe care o putem pune cuiva sau care ne poate fi pusă. Întrebarea ne poartă spre rădăcinile ființei noastre. Ne cercetează valorile, modul cum am ales să ne trăim viața, calitatea credinței noastre, profunzimea și caracterul relațiilor cu cei din jur, sentimentele lăuntrice cu privire la noi înșine și impactul – sau lipsa de impact – al tuturor acestora în viețile celor apropiați nouă.

În lumea modernă, întrebarea aceasta este bagatelizată de mii de ori, în fiecare zi. Oamenii se întreabă unul pe altul „Ce mai faci?”, așteptându-se să primească un rezumat fugitiv al sentimentelor interlocutorului, înainte de a coborî din lift, la următorul etaj. Abia îi mai lăsăm celuilalt timp pentru un răspuns politicos, ce să mai vorbim de unul onest. Individul orientat spre atingerea scopurilor, care trăiește și muncește într-o cultură ce venerază succesul, va urî probabil această întrebare, deoarece el și-a distrus deja, în mare parte, șansele de a fi fericit.

Pe de altă parte, cei cărora li s-a răpit copilăria, prin cruzime, neglijare sau sărăcie, ar putea considera subiectul fericirii destul de străin. Din punctul lor de vedere, fericirea este ceva de pe altă planetă. Vorbim despre fericire într-o manieră superficială sau chiar falsă; altminteri, ea ne sondează prea dureros, așa încât nu avem puterea să ne expunem rănile înaintea ei.

Sentimentul de alienare, ce atinge pe scară largă cultura noastră, a apărut din pricină că ne mulțumim cu generalizări ieftine cu privire la cei de lângă noi. Nu suntem cu adevărat pregătiți să începem să ne cunoaștem între noi, pentru că sun-

tem ocupați până peste cap cu propriile dureri și poveri. Am fost învățați să credem că viața noastră emoțională este prea haotică și confuză, încât nu merită să ne irosim timpul cu ea. Prin urmare, după cum și era de așteptat, ne deturnăm atenția, dar și atenția altora, de la ea. Iată de ce devenim suspicioși la auzul întrebării: „Cât de fericit ești?” Ea ne silește să ne implicăm prea mult în noi înșine și ne complică viața. Simțim că ar trebui să rămânem oameni practici și să ne vedem mai departe de traiul de zi cu zi.

Știm însă prea bine că abordarea aceasta nu va da rezultate. Știm că o viață neexaminată nu merită trăită. Cartea de față are menirea de a ne ajuta să înțelegem ce este fericirea, de ce a intrat ea în declin în cultura noastră și cum putem redescoperi noi înșine fericirea. Scopul central al cărții este să găsească adevărata sursă a fericirii și să pună o întrebare: pe cine putem preamări pentru fericirea noastră? Cântăreața de contralto Kathleen Ferrier, bolnavă de cancer în stadiu terminal, călătorea prin Alpii Elvețieni. Minunându-se de frumusețea și măreția vârfului Matterhorn, ea a reflectat, cu tristețe, că nu are cui să-i mulțumească pentru fericirea pe care splendoarea aceea i-o dădea. Aceasta dovedește că fericirea nu poate fi completă decât atunci când le este dăruită altora. Iată una dintre cheile înțelegerii fericirii! Nu putem pune stăpânire pe ea în mod egoist, ci ea trebuie împărtășită. Pur și simplu nu ne putem ține cu dinții de fericire. Trebuie să o dăruim, pentru a ne putea bucura cu adevărat de ea, atât noi cât și alții.

Cele de mai sus reprezintă un ideal pe care mulți dintre noi nu îl experimentăm. Trăim într-o lume nebună, unde nefericirea este standardul. Probabil că ultimul secol a cunoscut mai multă nefericire decât oricare alt secol din istorie. Privind la secolul nostru, nu putem decât să ne rugăm ca el să fie un punct de turnură pentru omenire; de întoarcere de la întuneric la lumină. Atât de mulți tânjesc ca lumea să devină un loc mai fericit! Poate că este nevoie să ne gândim cum am putea începe să facem lumea noastră mai fericită dacă învățăm mai întâi noi înșine să fim fericiți în inima noastră.

Este universul un loc fericit?

Cert este că nu există niciun bine fără cunoașterea lui Dumnezeu; cu cât te apropii mai mult, cu atât vei fi mai fericit, și cu cât te îndepărtezi mai mult, cu atât mai nefericit devii.

Blaise Pascal

Așa cum am subliniat anterior, căutarea fericirii de către om este mai degrabă modernă, decât de sorginte antică. Ea întru-chipează o așteptare a „realizării”, ce nu a fost găsită în lumea antică a Bibliei, nici în societățile pre-tehnice, la modul general. În lumea modernă, ne-am pus în gând să ne cuantificăm realizările așa cum nu s-a mai făcut niciodată în istorie. Acest lucru este valabil și în ce privește „realizarea fericirii”. „Ce am realizat până acum?”, ne întrebăm unii pe alții.

În lumea Bibliei, o asemenea abordare ar fi fost considerată falsă. Realizările erau cuantificate după criteriul ce este bine și drept pentru întreaga comunitate. Oamenii acelor vremuri aveau un instinct puternic cu privire la binele armonios al altora. „Realizarea” se dobânda în cadrul unor relații bune, între soț și soție, părinți și copii, slujitori și stăpâni, supuși și monarh.

Versiunea realizării din zilele noastre are un ton mult mai individualist. Înțelegem termenul cu sensul de ceea ce poate face o persoană pe cont propriu sau în competiție cu alții. În vechime, contau mai mult statutul social și rangul, și fiecare individ avea un loc sau o poziție bine stabilită în societate. Se considerau realizări acele acțiuni în armonie cu poziția unei persoane în comunitate. Comunitatea, în ansamblul ei, impunea de la bun început limitele realizărilor.

O ultimă diferență între „atunci” și „acum” este aceea că realizarea nu era niciodată excesivă, ci mereu corelată cu necesitățile vieții, deoarece idealul era să nu fii nici sărac, nici bogat. În mod ideal, aceasta însemna că nefericirea indusă de excese era rezervată celor câțiva oameni lacomi, iar nu unei culturi, în ansamblul ei. Potrivit opiniei general acceptate, înțelepciunea însemna să duci o viață echilibrată, atât personal, cât și în relație cu alții. Acest principiu călăuzitor le-a îngăduit israeliților să aibă un loc sigur în sânul societății, dar și înaintea lui Dumnezeu.

Nefericirea apare atunci când nu ne mai aflăm la locul potrivit. Aceasta se poate întâmpla, bunăoară, atunci când ne purtăm ca și cum am avea puteri divine de a decide asupra propriului destin. Tocmai această alegere au făcut-o Adam și Eva, în istoria creației din Vechiul Testament. Ei au fost ispitiți să mănânce roade din „pomul cunoștinței binelui și răului”. Cu alte cuvinte, au decis să trăiască fără Dumnezeu. Acest lucru înseamnă, practic, să iei în propriile mâini anumite decizii, care țin numai de Dumnezeu.

Adam și Eva, Babel și Avram

Izgonirea bărbatului și femeii din grădina Eden – indiferent dacă este analizată în sens simbolic sau istoric – a fost cauzată de aroganță. Ei au ales să fie asemenea lui Dumnezeu, să trăiască prin propriile puteri, în loc să rămână la locul destinat lor în univers, ca ființe umane trăind sub puterea lui Dumnezeu. Din pricina acestei răzvrătiri fundamentale împotriva lui

Dumnezeu, noi suntem acum blestemați să avem parte doar de succese deșarte și să muncim până la epuizare, suferind.

Cartea Genezei cuprinde și o altă povestire ce ilustrează ingeniozitatea omului în perseverența după realizarea de sine. Este vorba de povestea turnului Babel. Până și materialele folosite pentru construirea imensului zidurat erau cărămizi făcute de mâna omului, iar clădirea se înălța pe un loc sacru, unde oamenii credeau că se pot întâlni cu zeii. Turnul a devenit un simbol al căutării omului de a-și construi el însuși identitatea. Substratul construirii turnului era spiritul de autonomie:

Haidem să ne zidim o cetate și un turn al cărui vârful să atingă cerul și să ne facem un nume, ca să nu fim împrăștiați pe toată fața pământului!

Geneza 11:4

Chemarea aceasta evocă intenția originară, avută în vedere de Dumnezeu atunci când i-a creat pe oameni: „Să facem om după chipul și asemănarea noastră.“ Diferența dintre cele două propuneri este că, zidind turnul Babel, constructorii doreau să își facă ei înșiși „un nume“. Ei încercau, înainte de toate, nu să-și atragă prestigiu și glorie, ci să dobândească controlul asupra propriului destin și să ajungă la cunoașterea de sine. Doreau să ajungă propria creație, ceea ce este însăși esența păcatului. A ne crea ființa fără Dumnezeu reprezintă răzvrătirea supremă. Rezultatul a fost tocmai reversul a ceea ce speraseră ei. În loc să își facă un nume, oamenii din vechime au pierdut puterea de a comunica. Iar lucrarea lor mai degrabă a determinat dispersarea oamenilor pe tot pământul, decât să o împiedice. Încercarea de a deveni independenți față de Dumnezeu a fost urmată de o dezordine și tulburare cumplită:

Și Domnul i-a împrăștiat de acolo pe toată fața pământului, așa că au încetat să zidească cetatea. De aceea, cetatea a fost numită Babel, căci acolo a încurcat Domnul limba întregului pământ și de acolo i-a

împrăștiat Domnul pe toată fața pământului.

Geneza 11:8-9

Nu le-a rămas decât bolboroseala – confuzie, minciuni și incapacitatea de a relaționa și comunica unul cu altul, ca să nu mai spunem cu Dumnezeu. Este o imagine extrem de sugestivă a ceea ce se întâmplă atunci când negăm locul ce ne este menit – de ființe omenești înaintea lui Dumnezeu.

Acestei povestiri îi putem alătura un alt episod din Geneza: chemarea lui Avram. La fel ca în istoria creației, Dumnezeu vorbește iarăși:

Domnul zisese lui Avram: „Ieși din țara ta, din rudenia ta și din casa tatălui tău și vino în țara pe care ți-o voi arăta. Voi face din tine un neam mare și te voi binecuvânta; îți voi face un nume mare și vei fi o binecuvântare.“

Geneza 12:1-2

Spre deosebire de povestea turnului Babel, aici Dumnezeu este cel care ia inițiativa, iar nu constructorii. În loc să încerce să își „facă un nume“, Avram este binecuvântat de Dumnezeu. Aceasta înseamnă că Dumnezeu îi făgăduiește lui Avram viața, în cel mai plener sens posibil – viața omenească, însoțită de toată slava și demnitatea pe care Dumnezeu le-a avut în vedere de la bun început. Prin supunerea și ascultarea lui de Dumnezeu, Avram urma să dobândească și lucrul după care poftiseră constructorii turnului: un nume mare, precum și faptul că urmașii săi aveau să devină un mare popor.

Contrastul puternic dintre cele două istorisiri ne dezvăluie starea nenorocită a omenirii închise în sine însăși, spre deosebire de cinstea și slava de care are parte atunci când se încredințează în brațele lui Dumnezeu. Cei „binecuvântați“ în Avraam sunt eliberați de sub blestemul de a vrea să fie asemenea lui Dumnezeu și de a-și crea propria poveste. Credința este înțeleasă ca acceptarea inițiativei lui Dumnezeu pentru viața noastră, ca încredere în promisiunile lui Dumnezeu. Această

CAPITOLUL 9

Cu adevărat uman

Omul nu ajunge la adevărata cunoaștere de sine până ce nu a contemplat chipul lui Dumnezeu. Cunoașterea lui Dumnezeu și cunoașterea de sine sunt legate într-o relație de interdependență.

Jean Calvin

Cunoaște-te pe tine însuți, și vei avea o teamă sănătoasă de Dumnezeu. Cunoaște-L pe Dumnezeu, iar atunci Îl vei și iubi. Trebuie să eviți ambele feluri de ignoranță, căci fără teamă și iubire, mântuirea nu este posibilă.

Bernard de Clairvaux

A-L cunoaște pe Dumnezeu, dar fără să știm ceva despre propria noastră stare abjectă, dă naștere mândriei; a ne da seama de starea noastră nenorocită, fără a ști ceva despre Dumnezeu, nu aduce decât disperare; dar, dacă ajungem la cunoașterea lui Isus Hristos, ne găsim adevăratul echilibru, căci acolo întâlnim atât starea umană nenorocită, cât și pe Dumnezeu.

Blaise Pascal

După cum o dovedesc citatele de introductive, marile minți ale credinței creștine revin tot mereu asupra ideii că nu putem separa cunoașterea de sine de cunoașterea lui Dumnezeu. Cele două sunt nedespărțite. Dar, așa cum am văzut deja, nu aceasta este viziunea omului modern.

Deasupra porții templului antic al lui Apollo din Delphi se afla o inscripție: „Cunoaște-te pe tine însuți.“ Textul îi avertiza pe oamenii ce se îndreptau spre templu cu privire la poziția lor în raport cu zeii. Spiritul acestei inscripții ar putea fi exprimat prin fraza: „Să știi că nu ești decât un om.“ Cum zeii erau măsura tuturor lucrurilor, cuvintele respective constituiau un avertisment împotriva îngâmfwării și o chemare la a cultiva virtutea moderației.

A ști cine suntem ca oameni a fost mereu una dintre marile controverse, la care s-a căutat un răspuns și despre care s-a scris de-a lungul secolelor. Gânditorii de mai târziu, precum Socrate, au așezat cunoașterea de sine într-o categorie aparte. „A te cunoaște pe tine însuți“ a devenit o formă de autoexaminare, cu sensul de a-ți pune întrebări despre natura ta. Platon susținea că a te cunoaște pe tine însuți este însăși esența cunoașterii. Însă sarcina aceasta era atât de împovărătoare, încât numai Zeus, căpetenia zeilor, o putea duce la bun sfârșit. Ulterior, Protagoras a făcut un pas mai departe, afirmând că „omul este măsura lucrurilor“, dicton ce a devenit crezul secular al vremurilor moderne.

Pe de altă parte, de la Holocaust încoace, evreii, dar și multe alte popoare, au avut probleme în a accepta crezul acesta. Dacă naștii din lagărele de exterminare sunt măsura umanității noastre, atunci rămânem cu toții în întuneric și disperare. Prin urmare, ce ne dorim mai exact să aflăm? Vrem să ne clasificăm, din punct de vedere biologic? Să aflăm destinația noastră finală? Să căutăm esența umanității noastre?

Problema este că, oricât de multă cunoaștere de sine am dobândi, ea nu poate exprima niciodată umanitatea noastră deplină, tocmai din pricină că suntem ființe incomplete. Animalele populează o lume închisă, guvernată de instincte, în

care ele sunt complete, însă altfel stau lucrurile în cazul oamenilor. Prezența și influența altor persoane în viața noastră ne fac să devenim mai mult decât suntem pe cont propriu. Aceasta înseamnă că noțiunea de „conștientizare“ reprezintă echivalentul uman al „instinctului“ specific animalelor. Nu acționăm urmându-ne pur și simplu instinctele, ci ne uităm la cei din jur, dorind să-i urmăm și să-i imităm. Oamenii posedă o doză surprinzătoare de receptivitate – aș zice chiar credulitate – în a fi deschiși față de alți oameni din viața lor. Nu suntem un produs finit, ci, dimpotrivă, ne aflăm într-o permanentă schimbare dinamică: devenim mai mult sau mai puțin „umani“, „personali“ sau chiar „spirituali“.

Majoritatea oamenilor se tem, într-o anumită măsură, de moarte. Însă cele mai profunde temeri ale noastre ar trebui să aibă drept obiect orice ne împiedică să devenim mai umani, mai personali sau mai spirituali. Prin urmare, înțelegerea de sine nu poate fi doar ceva prozaic. Esența umanității noastre constă în valorile pe care ni le asumăm, atunci când trăim ca ființe umane. În consecință, a ne cunoaște pe noi înșine implică mult mai mult decât autoobservare sau autodescriere; înseamnă și evaluarea și judecarea propriului caracter. Pe de altă parte, am văzut deja cât de ușor ne putem autoamăgi, din pricina umanității noastre deteriorate, care coexistă în înțelegere tacită cu răul. Astfel stând lucrurile, pentru cunoașterea de sine este nevoie de nimic mai puțin decât de revelație. Putem cunoaște adevărul despre noi înșine numai dintr-o sursă exterioară.

Adevărul care spulberă viziunea noastră

Într-una dintre istorisirile lui Flannery O'Connor, un cuplu de culoare, Ruby Turpin și soțul ei, Claud, se află în sala de așteptare a unui doctor, alături de alți câțiva pacienți. Doamna Turpin este o femeie încrezută. Ea nu-și găsește liniștea până ce nu îi analizează pe cei din fața sa, nu îi așază pe fiecare la locul convenit și, ca urmare a acestei inspecții, nu se vede pe

sine ridicându-se deasupra tuturor. Tocmai când să procedeze după obicei cu pacienții din sală, o fată grăsuță, cu fața plină de coșuri, de vreo nouăsprezece-douăzeci de ani, îi înfruntă cu ostilitate privirea. Fata se încruntă, ridicându-și privirea din cartea pe care o citea, intitulată *Dezvoltarea umană*.

Doamna Turpin intră în vorbă cu femeia de lângă ea și-i spune: odată, cunoscuse o fată care avea orice și-ar putea dori un copil, însă era tot o ștrengăriță răsfățată și nerecunoscătoare. În momentul acela, cartea traversează în zbor încăperea și o lovește. Fata șoptește răgușit: „Du-te-n iad, de unde ai venit, hoască bătrână!“ Imediat ce doctorul, asistentele și alte persoane au sosit în grabă și au liniștit-o pe fată injectându-i un medicament, după care au transportat-o la spital cu o ambulanță, doamna Turpin pleacă acasă. Însă se simte moartă pe dinăuntru.

Stând întinsă pe pat, imaginea sa ca o babă cu nasul coroiat plin de negi nu-i dă pace. „Nu sunt o hoască din iad“, geme ea. Nu după mult timp, într-o seară, iese în ograda unde creștea porci și Îl sfidează, în gura mare, pe cel Atotputernic: „Haide, spune-mi hoască! Spune-mi iar hoască! Din iad!“ Primește drept răspuns un ecou trunchiat. Un ultim acces de furie o face să tremure, și doamna Turpin răcnește: „Cine Te crezi?“

Apoi cerul înserării se aprinde, căpătând o intensitate străvezie. O dâră lungă, purpurie se întinde de-a curmezișul cerului. Privind într-acolo, ea vede așa cum nu mai văzuse niciodată:

A văzut fâșia aceea colorată ca un imens pod în mișcare, întins în sus, de la pământ, și străbătând un lan de focuri vii. Pe el, o ceată fără număr de suflete dădeau năvală spre ceruri. Erau cohorte întregi de albi jechoși, curați pentru prima oară de când se știu, găști de cioroi negri în veșminte albe și batalioane de zănatici și de nebuni, strigând și bătând din palme și ținând ca broaștele. Iar spre sfârșitul procesiunii se aflau o seminție de oameni

pe care i-a recunoscut de îndată ca fiind cei care, la fel ca Claude și cu ea, avuseseră întotdeauna câte puțin din toate, dar și istețimea de la Dumnezeu să o folosească așa cum trebuie. Doamna Turpin s-a aplecat înainte, pentru a-i studia mai îndeaproape. Mărșăluiau în spatele celorlalți cu multă demnitate, responsabili, cum fuseseră dintotdeauna, cu păstrarea ordinii și a bunului simț și a comportamentului respectabil. Numai ei cântau pe tonul potrivit. Totuși, se vedea după chipurile lor șocate și schimbate că până și virtuțile lor erau pe cale să fie cuprinse de flăcări. Și-a coborât mâinile și s-a prins cu toată puterea de balustrada cocinei de porci, privind cu ochii îngustați, dar ficși, fără să clipească, priveliștea ce i se înfățișa. O clipă mai târziu viziunea s-a estompat, însă ea a rămas pe loc, nemișcată.

Eul dolofan, îngâmfat este dușmanul neabătut al lui Dumnezeu și al vieții fericite. El trebuie pus unde îi este locul. Lucrul acesta este posibil numai având o imaginație transformată, ceva ce se poate petrece numai printr-o „revelație“. Doamna Turpin simte nevoia să așeze orice persoană din universul ei în cadrul unei ierarhii: „cioroi“, „nеспălați albi“, „oameni de rând“, „stilați“, „buni“. Pe toți îi compara cu ea însăși, nu cu Dumnezeu. Ea era măsura lumii în care trăia. Considera că se cunoaște foarte bine pe sine, însă, confruntată cu Dumnezeu, și-a dat seama că practic nu știe nimic.

Doamna Turpin nu auzise de observația lui Bernard de Clairvaux, potrivit căreia primul pas spre mândrie este compararea, iar următorii pași duc spre o viață concentrată asupra propriei persoane. Sentimentele ei de recunoștință nu aveau ca obiect darurile lui Dumnezeu, ci propriile sale virtuți. Totul era înglobat în Numărul Unu, în Eu. Nimic nu se putea infiltra în lumea convingerilor sale de nestrămutat, în afară de umilința de a fi dată în vileag și zdruncinată de fata aceea